

האם פיסטור חלב ע"י נכרי נחשב כבישול גוי

- א. פיסטור החלב
- ב. אם בחלב אף ששותים אותו גם חי שייך בו בישו"ג
- ג. אם הפיסטור נחשב כבישול
- ד. אם שייך בישו"ג בחלב אף שלא משתנה מבריותו בבישול
- ה. אם שייך בישו"ג בחלב המפוסטר אף שעדיין אינו מוכן לשתיה
- ו. אם שייך בישו"ג במים
- ז. מסקנה לדינא

כידוע בימינו כל החלב המשווק בכל העולם עובר פיסטור במפעלי החלב. השאלה היא לעניין החלב שחלבו ישראל המיוצר במפעלי גויים בחו"ל, או אף במפעלי חלב בארץ שבהם עובדים פועלים גויים, האם בישול זה שנעשה כדי לפסטור אוסר את החלב משום בישולי גויים, והאם צריך להקפיד שהפיסטור ייעשה בבישול ישראל.

א. פיסטור החלב

פיסטור החלב נעשה ע"י הרתחתו בשיטה מיוחדת, ומטרתו להשמיד את כל החיידקים והגורמים העלולים לגרום נזק לחלב. הפיסטור נעשה ללא פגיעה בטעמו של החלב.

פיסטור החלב נעשה בשתי שיטות חימום: א. בישול בחום של 65-60 מעלות צלזיוס במשך 30 דקות. ב. בישול בחום של 70 מעלות צלזיוס במשך 15 שניות. בדרגת חום זה, במיוחד כשמקררים מיד את החלב לאחר הפיסטור, מושמדים בדרך כלל כל החיידקים החיים גורמי המחלות, וכמו כן החלב נשמר כמה ימים ואינו מחמיץ, בפרט כששומרים אותו במקרר.

ב. אם בחלב אף ששותים אותו גם חי שייך בו בישו"ג

כידוע אפשר לשתות את החלב גם כשהוא חי ללא בישול. ועי' ברמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יז הלכה יד שכתב: גוי שבישל לנו יין או חלב או דבש או פרישין וכיוצא באלו (מכל) דבר הנאכל כמות שהוא חי הרי אלו מותרים, ולא גזרו אלא על דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, כגון בשר ודג תפל וביצה וירקות, אם בישלן הגוי מתחלה ועד סוף ולא נשתתף ישראל עמו בבישולן הרי אלו אסורים משום בישולי גויים. עכ"ל. מכאן משמע, שלדעת הרמב"ם גם חלב נאכל כמות שהוא חי ומותר אם בישלו גוי. וכן בשו"ע יו"ד סי' קיג פסק, ש"לא אסרו אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, ויש צורך לבשלו. אבל דברים הנאכלים כמות שהם חיים מותרים". וחלב, כאמור, שותים אותו גם כשהוא חי.

אולם, היום נשתנו הטבעים בעולם, וכל החלב בעולם עובר פיסטור (בישול), ושותים אותו בכל העולם רק כשהוא מפוסטר, כי לדעת הרופאים אין לשתות חלב חי משום החיידקים הנמצאים בו. וא"כ, לכאורה, יש לחלב עתה דין דבר שנאכל רק מבושל, ונאסר בבישו"ג.

ג. אם הפיסטור נחשב כבישול

האם פיסטור החלב נקרא בישול? יש דנים בענין היין המפוסטר שנחשב כבישול ואינו נאסר במגע

גוי או מחלל שבת בפרהסיא, שהרי על כל פנים הרתיחו אותו, ולא חילקו חז"ל בסוגי ההרתחה. כך פסק מרן הגרע"י שליט"א (בשו"ת יביע אומר חלק ח, יו"ד סימן טו) שדינו כדין היין המבושל, שאינו נאסר במגע גוי. וכתב, שהמחמיר בזה לכתחילה להיזהר ממגע גוי תבוא עליו ברכה, אבל בדיעבד אין לאסור, שהתורה חסה על ממונם של ישראל. עיי"ש. ועי' בספר שמירת שבת כהלכתה, ח"ב, פרק מז, הערה צב, שהביא בשו"ת אג"מ יו"ד ח"א, סי' נ, סובר שמיץ ענבים מפוסטר הוא יין מבושל, עיי"ש. וכ"כ בספר דיני בישולי נכרים להרה"ג מיכאל פרץ שליט"א פ"ג סע' ו בשם מרן הראשל"צ הגרע"י שליט"א בהערות לספר נשמת אברהם, שהפיסטור נחשב כבישול.

וי"א שיין ומיץ ענבים מפוסטר אינו נחשב ליין מבושל, ולכן צריך להקפיד ולהיזהר בזה ממגע נכרי. כך כתב בס' מנחת שלמה להגרשז"א זצ"ל סי' כה, שמבושל שנזכר בש"ס ובפוסקים מירי רק בבישול רגיל שתיכף עם תחילת הבישול הכהול מתאדה וטעם היין משתנה, משא"כ בזמנינו הפיסטור נעשה כשהיין והמיץ הם בתוך צינורות סגורים וגם עושים עוד תחבולות בחכמה שלא יהא שום שינוי בטעם היין, וקשה להרגיש הבדל בין טעם יין מפוסטר ללא מפוסטר. וסיים הגרשז"א 'מכל הלין טעמי דאמרן איניני יודע איך אפשר להקל ולסמוך על פיסטור שרק ממית את החיידקים לחושבו כמבושל... וגם יין כזה הרי שכיח ומצוי מאוד, ולכן חושבני דיש להקפיד וליזהר בזה ממגע נכרי וגם מאלה שדינם כנכרי לעניין זה, בין ביין ובין במיץ ענבים'. וכן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב פ"כ סוף הערה יח, ובשו"ת משנה הלכות מהדורה תניינא ח"ב סי' לד, ובשו"ת אבני ישפה סי' קנ ד"ה ויש.

וכן דעת מרן פאר הדור הגר"ש אלישיב שליט"א בתשובתו שנדפסה ב"קובץ תשובות" ח"א סי' עה בעניין "יין מפוסטר האם הוא כמבושל לעניין מגע עכו"ם", וכ"כ בחוברת נתיבות הכשרות מס' 3, שהטעם שכתב הרא"ש שלא גזרו על יין מבושל משום בנותיהם הוא משום דאינו מצוי כ"כ ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה, וא"כ אם נשתנו סדרי עשיית היין וכל היינות נעשים באופן שבטרם נגמר עשיית היין מפסטרים אותם הרי נופל הטעם שהוא מילתא דלא שכיחא, ואע"פ שבזמן שגזרו על סתם יינם לא גזרו על יין מבושל ואין בידנו להוסיף על גזירת חז"ל. אמנם, אין בזה גזירה חדשה כי הרי פשוט שבזמן שגזרו חז"ל לאסור בהנאה סתם יינם משום בנותיהם לא הוציאו במפורש יין מבושל, אלא שממילא לא נכנס יין מבושל בכלל הגזירה בגלל היותו מילתא דלא שכיחא וכו', ולכן אם המציאות משתנה וכו' הרי מילתא דשכיחא וממילא הרי הוא בגלל הגזירה. ועוד סברא הביא, שמבואר ברא"ש ב"ב פ"ו סי' סט בשם הראב"ד לעניין תמד כיון שאנו רואים שתמד משובח לשתייה מיחלף ביין גמור ואין להתיר במגע גוי. ועוד יש לחוש שמא מנסכים אותו לע"ז הואיל והוא משובח לשתייה; משמע שאף אם היה ברור לנו שאין הנכרים מנסכים תמד לע"ז מ"מ יש לנו לאוסרו הואיל והוא משובח ומיחלף ביין גמור. וביו"ד סי' קכג סע' ט הובאו דברי הראב"ד להלכה בשם יש מי שאומר. וודאי דיין מפוסטר דהיום מיחלף ביין גמור, ואין להתיר במגע גוי. ועיי"ש עוד נימוקים.

ובספר תשובות והנהגות ח"ב סי' תא מחלק ביין מפוסטר אם נגע בו גוי או יהודי מחלל שבת, ומסיק שם שנראה שיש מקום להחמיר לעצמו במפוסטר בזה"ז בנכרי (ובמבושל ממש עד שמעלה בועות אין לחשוש, כי משתנה בכך מיין ולא גזרו בו). אבל במחלל שבת בפרהסיא בפנינו שהם כתינוקות שנשבו שיש מפקפקים בעיקר הדין שפוסלים במגעם יין שאינם מתחצפים כבזמנם, רק ההשגחה נסתרת והם לא חונכו והם כאנוסים, אף שביארנו במק"א שאין לסמוך ע"ז ח"ו, ואדרבה הם מסוכנים ע"י קירוב יותר ללמוד מדרכם, מ"מ המקל במפוסטר לא להקפיד בדיעבד לאסור במחלל שבת כשנגע ביין שלנו לכאורה יש לו על מה לסמוך. עכ"ד.

ולענ"ד מה שהחמירו ביין שלא להחשיב המפוסטר כמבושל הוא משום חומרת סתם יינם, והחמירו במגע גוי, אך בבישול גוי בפיסטור החלב נראה שהחלב ייחשב כמבושל.

ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק י סימן סד ד"ה בעניין החלב, שכתב שמעיקר הדין נחשב החלב המפוסטר כמבושל (אך לעניין יין נסך כתב שדרכו להחמיר, והמחמיר בכזה תבע"ב, ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' נא כל הצדדים והשיטות בזה).

ד. אם שייך בישול בחלב אף שלא משתנה מברייתו בבישול

ואף שהחלב לא נשתנה מברייתו ע"י הבישול, עי' בבא"ח (פרשת חוקת אות ט) שכתב "שהבישול שאסרו הוא בין אם נשתנה מברייתו ע"י הבישול, בין אם לא נשתנה אלא ניכר עדיין לאחר הבישול כמו בתחילה, הרי זה אסור". ועי' בש"ך שם על השו"ע שהוכיח, שאף מדברי מרן והרמ"א בדרכ"מ משמע, דאפילו לא נשתנה מברייתו ע"י האור אסור (אבל הוא כותב שבאמת נראה שעיקר בש"ס דאין אסור משום בישולי גויים אלא כשנשתנה מברייתו ע"י הבישול, עיי"ש).

ה. אם שייך בישול בחלב המפוסטר אף שעדיין אינו מוכן לשתיה

ואין לומר כאן שבישול (פיסטור) זה שנעשה במפעלי החלב עדיין לא מספיק, ויש צורך לבשלו שנית ע"י הצרכן היהודי בבית כדי שיהיה ראוי לשתות אותו, ולכן החלב לא נאסר בבישול הראשון שנעשה לו ע"י גויים במפעלים, כמו שפסק מרן הב"י בשו"ת אבקת רוכל לגבי הבורגול שבישלו גוי הרי הוא מותר כי יש צורך עדיין לבשלו בבית היהודי לפני אכילתו. כי חלב זה אחרי פיסטורו הרי הוא מוכן לשתיה, ושותים אותו גדולים וקטנים ללא בישול נוסף, וא"כ הבישול שנעשה לו במפעל הרי הוא בישול סופי, ומה שמבשלים אותו בבית, הרי זה רק אחת מדרכי השימוש בו.

לאור כל האמור לעיל, האם מותר לשתות חלב שפוסטר ע"י גויים בארץ או בחו"ל, שהרי אף שנעשה בהשגחת משגיח משעת החליבה ועם הכשרים מארגוני כשרות שונים אם בושל ע"י גוי נאסר בשתיה. ומובן שהשאלה נוגעת במיוחד לכלל הקהילות היהודיות בחו"ל.

ומצאתי שדן בשאלה זו בשו"ת מנחת יצחק להרה"ג יצחק וייס זצ"ל ח"י סי' סז, וכתב כך: בעניין החלב ישראל שבמקומו, שאחרי שראה כל העבודה שנעשית ע"י גויים עלה על מחשבתו שאולי יש כאן חשש של בישול גויים ע"י הפעסטרייזער (הפיסטור), כי פתיחת הצינוריות שמוליכים את החלב להפעסטרייזער הכל נעשה ע"י גויים, והפעסטרייזער הוא כעין בישול שעולה ל-170 מעלות. והנה בפשטות אין כאן חשש, משום דהוי דבר הנאכל כמות שהוא חי, וכמ"ש בתשו' מהרש"ם (ח"ב סי' רסב) דחלב ראוי לשתות חי ול"ש בו בישול גוי. אבל זה היה בזמנו, אבל כתוב עוד שם בתשובה שבבצלים יש בהם משום בישול גויים ע"פ גמ' (עירובין כ"ט) דקשיין לגוף כחרבות, ונשמע מזה דאפילו דבר שאין נאכל מחמת בריאות נחשב אינו נאכל כמות שהוא חי, ובזה אף שבשאר מדינות אולי אין מקפידים על חלב חי, אבל ראה בערוה"ש (יו"ד סי' קיג סע' יב) שאם מדינה אחת אין אוכלים אותה כשהוא חי ומדינה אחרת אוכלים כשהוא חי אין נבטלין זל"ז, ואין כאן שעת הדחק כי אפשר באופן אחר אם ההלכה מבקשת. עכ"ד. ובתשובתו שם הוא מביא את דעות המהרש"ם הנ"ל ושו"ת מהרי"ץ אם יש להחשיב חלב לנאכל חי כיון שסכנה לאוכלו בלא בישול, האם בדבר שקצת אנשים אוכלים אותו חי נחשב נאכל חי, ומסכם שיש ללמד זכות על מי שאין מקפיד

על כך מאחר והפיסטור נעשה ע"י קיטור, ויש הסוברים שאין בבישול בקיטור משום בישול גויים (כמו שכתב במנחת יצחק ח"ג סי' כו אות ו עיי"ש). וכן הבישול נעשה בבתי חרושת ואין בו משום בישול גויים מפני שאין מכירים את מי שבישלו. וכ"ז ללמד זכות על המקילים, אבל כשאפשר יש להקפיד ולעשות הפיטור ע"י ישראל. עכ"ד.

ו. אם שייך בישול גויים

ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק י, סימן קכה, שדן בעניין מקום ששם נוהגים לבשל כל מים לפני שתייתם אם מותר להשתמש במים שבישלו גויים, והיות שכולם מבשלים שם מסתפק אם חל איסור בישול גויים על המים. והביא ממש"כ הרמב"ם הל' מאכלות אסורות, פי"ז, דאין בחלב משום בישול גויים, והעתיקו אותו כמה אחרונים לדינא בזה"ז. איברא הביא ממש"כ בשו"ת מהרי"ץ דושינסקיא להסתפק בזה מחמת שבזה"ז כולם מבשלים חלב מטעמי בריאות, ובשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' ס"ז הביא דנטה בה להחמיר. ובתשובתו שם כותב, דאין שום פקפוק בשתיית מים אלה, דגם אם נקבל מש"כ הגאון מהרש"ם ח"ב סי' רסב דבצלים כיון דאיכא סכנתא וקשים לגוף כרמחים דיש בהם משום בישול גויים, היינו בבצלים דקבעו כן חז"ל, והוא הנהגה לכל העולם ובכל מדינות ונעשה במציאות דבר שאינו נאכל כמו חי, אבל מים ששותים בכל העולם בלי בישול, ורק שם ע"י מקרה אסון האטום חששו לו ומבשלים, ואם יעבור הזמן שוב ישתו ג"כ ככל העולם בלי בישול, אין זה קובע להיות חל עליהם שם דבר שאינו נאכל כמו חי. ועוד, דבגמ' מוכח דמים לא נקרא עולה על שולחן מלכים הגם שגם הם שותים אותו.

ועוד, שעיקר היא גזרת חתנות כמש"כ תוס' ע"ז לח ע"א, ועיין בט"ז סי' קיג ס"ק א, ודבר שאינו חשוב כ"כ אין אדם מזמין חברו עליו, ואין בישול המים עושה אותם למאכל חשוב, שהכלל דמים אין גורמים חתנות. ועיין מש"כ בתשובת שבט הלוי ח"ט סי' קסג. ובאמת גם הוראת הגאון מהרש"ם צל"ע בזמנינו, שמרבים לאכול ירקות חיים ואוכלים גם בצלים חיים בשבת וקינוח וכיו"ב. ועיין בשו"ע אור"ח סי' רה סע' א, לענין ברכת ירקות חיים ומבושלים, שכתבו הפוסקים דשומין ובצלים כירקות דסתם אכילתם חיים ולא מבושלים דאישתנו לגריעותא, וכשהם חיים בורא פרי האדמה ולאחר בשול שהכל, ועיי"ש במ"ב ס"ק ו. הרי דסתם בצלים אין עומדים לבישול. וגם דברי בעל מנחת יצחק צל"ה אינם ברורים לי כ"כ. מכ"מ אין עסקי כעת בזה. עכ"ד.

ז. מסקנה לדינא

והנלענ"ד, היות שחלב זה אף לאחר הפיטור עדיין נחשב כחלב גולמי, ורוב העולם מבשלים אותו לפני השימוש בו, נמצא שהפיטור אף שהוא בישול אינו עדיין הבישול הסופי של החלב, והחלב עדיין צריך בישול סופי לפני צריכתו, ואף שיש השותים אותו חי ללא בישול שייך בו בישול, והבישול הסופי נעשה ע"י יהודי והותר ע"י כך.

ועי' בשו"ת באר משה ח"ד סי' מח ס"ק טו שאם בישל הגוי עד למאכל בן דרוסאי שלא מועיל שיוסיף היהודי לתקן ע"י הגסה, חיתוי בגחלים וכד', והמאכל אסור עם גמר בישולו. ואם האוכל עדיין לא הגיע לדרגת מאכל בן דרוסאי, ובא ישראל והסירו מהאש מיד ואח"כ החזירו מותר. אלא אם כן הוא שעת הדחק, ערב שבת או ערב יו"ט או שיש הפסד מרובה בדבר יש מקום להקל אפילו אם בשלו הגוי כמאכל בן דרוסאי (עי' שו"ע סע' ט, ועי' שם ברמ"א, ועי' בכה"ח ס"ק ס מה שדן בזה). והקשה הבאר משה להרמ"א שהוא לכאורה דבר פלא, והלא כבר נאסר בנתבשל ע"י הנכרי כמאכל בן דרוסאי! ע"כ הוא כמו שכתב הרא"ה בבדק הבית דזהו איסור החוזר להכשרו. וע"כ צריכים אנו

לומר דהם אמרו והם אמרו. הם אמרו שאסור אם נתבשל כמאכל בן דרוסאי, והם אמרו להקל שאם אינו רוצה לאוכלו כך אלא לגמור בישולו לא חל איסורו וחוזר להכשרו. עכ"ד.

מכל מה שכתבתי נלע"ד שגם החלב המפוסטר שבישולו הראשון נעשה ע"י גוי ואח"כ מבשלו הישראל בביתו, הבישול הראשון לא נחשב בישול גוי ומותר החלב, כמו שכתבנו לעיל. וצי"מ ומתי"נ. שאלה זו הצגתי לכבוד הרה"ג מרדכי גרוס שליט"א, וענה לי שדנו בכך כמה אחרונים ופסקו להתיר החלב, וגם דעתו כך.